

- Schulz, Wolfram, ym. 2010. Initial Findings from the IEA International Civic and Citizenship Education Study. Amsterdam: IEA.
- Selman, Robert & Barr, Dennis 2009. Can adolescents learn to create ethical relationships for themselves in the future by reflecting on ethical violations faced by others in the past? Teoksessa Martens, Matthias ym. (toim.), Interpersonal understanding in historical context. Rotterdam: Sense, 19–41.
- Suny, Ronald 2008. Some theoretical considerations. Teoksessa Heacock, Roger (toim.), Temps et espaces en Palestine. Beyrouth: Institut français du Proche-Orient. [www-lähde]. < <http://ifpo.revues.org/477> > (Luettu 8.6.2012).
- Torney-Purta, Judith ym. (toim.) 1999. Civic education across countries: Twenty-four national case studies from the IEA civic education project. Amsterdam: IEA.

(Suomenkielinen käännös: Jan Löfström)

Stanislas Hommet toimii johtajana ja historian ja maantieteen didaktiikan opettajana Basse-Normandien opettajankoulutuslaitoksessa Caenin yliopistossa (Université de Caen/IUFM Basse-Normandie).

Jan Löfström toimii historian ja yhteiskunnallisten aineiden didaktiikan yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.

Uutta demokratiaa etsimässä?

Tiina Karhuvirta

Demokratiaan liittyviä uusia ilmiöitä nostetaan Suomessa esille. Eduskunta on pohtinut joukkoistamista (Aitamurto 2012) ja uuden yhteisöllisyyden odotetaan muuttavan demokratiaa (Niinikoski & Välikangas 2012). Edustuksellisen demokratian vastineeksi on kehitetty ja kokeiltukin erilaisia deliberaatioon liittyviä toimia (ks. esim. Herne & Setälä 2005). Edustuksellisen vaalidemokratian vastapainoksi kansalaisilla voi olla erilaisia vastademokratian keinoja (Rosanvallon 2008). Suomessa edistetään valtiovallan toimesta demokratia-politiikkaa, vaikka Kari Palonen (2009) huomauttaakin ”demokratiapolitiikan” olevan demokratian latistamista, vesittämistä ja epäpolitisoinnista. Demokratiaa halutaan kehittää ja sen toivotaan kukoistavan.

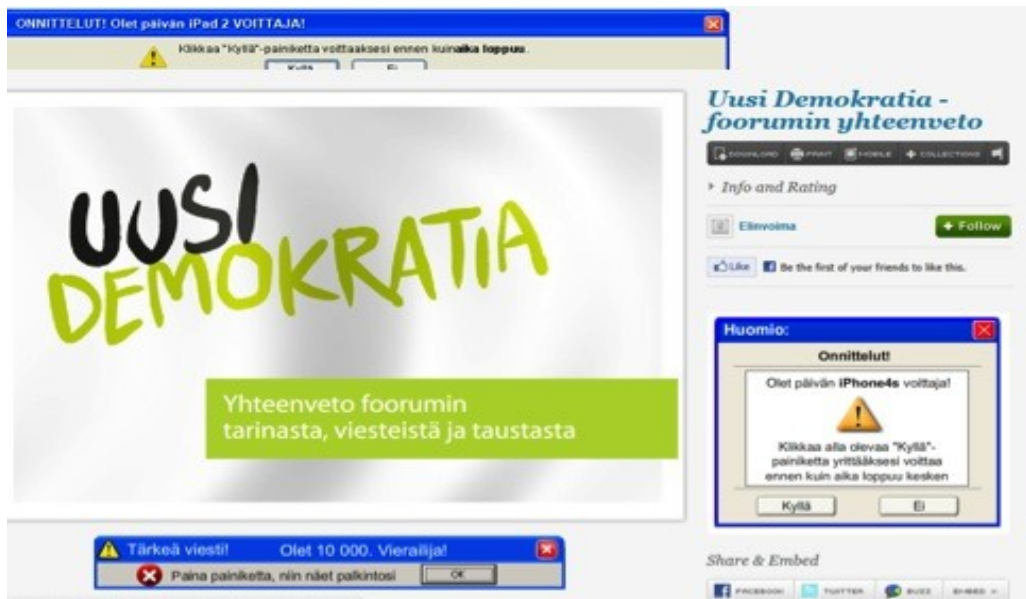
Sitra toteutti vuosien 2011–2012 aikana demokratian kehittämiseen liittyvän yhteiskunnallisen kokeiluhankeen Uusi demokratia -ohjelman. Ohjelman tavoitteena oli kokeilla erilaisia toimintaideoita ja pohtia yhteiskuntaa, jossa hallinto ja ihmiset luovat yhdessä yhteistä. Ohjelman avainkäsitteitä olivat vuorovaikutus, luovat ratkaisut ja palvelut sekä ihmisten aktiivinen osallistuminen aikakautena, jolloin ei ole olemassa ”yhtä isoa vaan tuhat pientä” ratkaisua. (Sitran kotisivut.) Pääsin osallistumaan ohjelman lopputapahtumaan keväällä 2012, jolloin esillä oli messumaiseen tapaan erilaisia kokeiluhankkeita, vuorovaikusta yleis-

sön kanssa tveetein ja lyhyitä kommenttipuheenvuoroja. Pohdin kirjoituksessani ohjelmaan liittynyttä uusien yhteisöjen kokeiluhankekokonaisuutta ja mitä huomioita siitä mahdollisesti kumpuaa lasten ja nuorten näkökulmasta.

Kokeiluhankkeen taustalla on muun muassa globalisaation aikaansaama todellisen valan liukuminen kansallisten päättäjien ulottumattomiin (vrt. finanssikriisi ja EU:n velkakriisi sekä niiden vaikutus kansalliseen poliittiseen päätöksentekoon). (Uusi demokratia, 6.) Sitran ohjelma tulkitsee demokratiakehityksen olevan pikemminkin murrosvaiheessa kuin varsinaisessa kriisissä. Murros liittyy erityisesti politiikan ammattimaistumiseen, asiantuntijavallan korostumiseen, ideologioiden ja poliittisen intohimon hälvenemiseen. (Uusi demokratia 2012, 7–8.) Kehitystä voi kuvata ”epäpolitisoitumiseksi” (esim. Eriksson 2010). Poliittinen valmistelu- ja päätöksentekoprosessi on hidasta ja osin suljettua (Uusi demokratia 2012, 7–8), eivätkä kansalaiset pääse vaikuttamaan päätöksen tekoon vaalien välillä. Sitran ohjelmassa demokratiakäsite ymmärrettiin laajemmin kuin pelkästään edustuksellisenä demokratiana. Kiteytettynä Uusi demokratia -foorumi kaipaa enemmän ja moniäänisempää demokratiaa, uusia yhteisöjä, julkisen tiedon avoimuutta ja muutosta julkisen hallinnon ajattelutapaan. (Uusi demokratia 2012, 13–21). Nimenomaan yhteisöllisyyden on odotettu muuttavan demokratiaa ja puhutaanpa myös ”tekojen demokratiasta” (Niinikoski & Välikangas 2012). Edelleen tarvitaan motivoituneita ja aktiivisia kansalaisia toteuttamaan omaehtoista poliittista toimintaa.

Ihmisten nostaminen keskiöön Sitran ohjelman mukaisesti tarkoittaa uusia suoria osallistumisen mahdollisuuksia, valmistelu- ja päätöksentekoprosessin avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta. Ohjelma vetoaa myös kouluun, joka on sen mukaan paras ja konkreettisin kanava kasvattaa kansalaisia demokratiaan. Kouluissa pitäisi antaa siis paremmat mahdollisuudet ja valmiudet osallistumiseen. (Uusi demokratia 13–14.)

Kestäkö demokratian hienot aatteet avoimuudesta ja vuorovaikutteisuudesta kaupallisuuden paineessa? Kuvaavaa on, että kun etsin digitaalista tallennetta *Uusi demokratia* -vihkosesta, se olikin ladattuna alustalle, jossa käyttäjää odottaa erilaisia – osin huvittavia – mainoksia.

Kuva 1. Kuvakaappaus Uusi demokratia foorumin -vihkosien julkaisualueesta

Jos tavoitteena oli tehdä vihkosesta hankalasti tavoitettava ja sitä kautta kiinnostava ja siten lisätä sen hyödykearvoa, niin toteutustapa on tietysti mitä onnistunein (ks. arvosta eronteon merkityksenä lisää esim. Ruckenstein, Suikkanen ja Tamminen 2011). Vihkosen lataaminenkin johti facebook-sivustolle, joka vaatii lupaa käyttäjän omien tietojen hyödyntämiseen. Tällainen julkaisutapa ei tue ajatusta tiedon avoimuudesta ja saavutettavuudesta. Vaikka kyseessä voi olla nettihyökkäys kyseistä dokumenttia vastaan, voi ihmettelevä kansalainen kysyä, miksi dokumentti ei löydy Sitran sivuilta ihan tavallisena pdf-julkaisuna.

Uusien yhteisöjen muodostumisen nostaminen Uusi demokratia -ohjelman yhdeksi ydinteemaksi liittyyneen kansalaisyhteiskunnan elinvoimasta käytävään keskusteluun. Kansalaisyhteiskunnan ja ihmisten omaehtoisen tai vapaan toiminnan nostaminen yhdeksi neljästä oleellisesta osa-alueesta demokratia-ajattelussa korostaa demokratian yhteisöllistä ulottuvuutta. Kokeiluhankkeita on tällä sektorilla yhteensä kolme: Herttoniemenrannan naapuriapu-aikapankki, Sosiaalinen Hub ja Nuoret työelämään NYT! (Uusi demokratia 2012, 15–17).

Naapuriapu-aikapankissa asukkaat saattoivat vaihtaa ”palveluitaan” pankin kautta. Kyseessä on yhtäältä myös luottamuksesta ja sen rakentumisesta ja näiden yhteydestä sosiaaliseen pääomaan (esim. Ruuskanen 2001). Sosiaalinen Hub tarkoittaa tilaa, työhuonetta tai perinteistä asukaskahvilaa, jossa yksilöt ja yhteiskunnalliset toimijat voivat tavata ja tehdä yhteisiä hankkeita. Sinälläänhän Hub on kansainvälistä yhteisöllistä toimintaa, jonka jäseniksi liittytään. Mielleyhtymä liikemaailman *franchising*-toimintalogiikkaakin on helposti tavoiteltavissa. (Ks. enemmän Hub Helsinki, kotisivut.) Tavoitteena lienee helpottaa verkottumista ja siten edistää erilaisia tempauksia ja tapahtumia eli ”tekojen demokratiaa”. ”Tekojen demokratia” pohjautuu Niinikosken ja Välikankaan (2012) näkemyksen mukaan yksityisen ja julkisen toiminnan raja-aidan kyseenalaistamiseen. ”Tekojen demokratiaa” voi kuvailla myös Erikssonin (2010) käyttämällä termillä itsepalveludemokratia, jossa palveluja pyritään toteuttamaan yhdessä palvelunkäyttäjien kanssa. Vaikka tällaisessa yhteistuotannossa on piirteitä demokratian laajenemista, sisältää se samalla riskin epäpoliittoisuuden lisääntymiseen, kun yhteiset asiat pelkistyvät henkilökohtaisiksi asioiksi ja yksinäisiksi tapauksiksi.

Kolmas kokeiluhanke oli Nuoret työelämään NYT! -hanke, joka liittyi nuorten työllistymiseen tukemalla työnantajia tarjoamaan töitä nuorille. Vaikka nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen ja työllistymisen tukemiseen tulee käyttää kaikkia mahdollisia keinoja ja voimavaroja, niin uusiin yhteisöihin kiinnittyvän kokeilun merkitystä tässä kontekstissa on vaikea oivaltaa. Ihmetellä voi, miksi tälle alueelle ei löytynyt lasten tai nuorten omaehtoista toimintaa tukevaa kokeiluhanketta, joka olisi tuonut lapset ja nuoret esille aktiivisina demokratian toimijoina ja kansalaisina. Kokeiluhankkeiden kesto oli varsin lyhyt, dokumentointi laimeaa ja arviointi ohutta, joten näistä hankkeista on vaikea ammentaa kokemuksia mahdollisiin seuraaviin kehityssaskeliin.

Mika Mannermaa on nostanut esille kansalaisyhteiskunnan vahvistamisen ja ulottamisen nuoriin ja heidän harjaannuttamiseen demokratian toimijoiksi (Mannermaa 2006, 136). Mannermaa toteaa edustukselliseen demokratiaan pohjautuvien nuorisovaltuustojen olevan ”*second best*” -ratkaisuja eivätkä siis riitä pelkästään. Kunnallisiin ja muihin hallinnollisiin rakenteisiin kiinnittyvien mallien lisäksi tarvitaan myös nuorten omaehtoisia ja itseorganisoituvia ratkaisuja ja resursseja näihin. (Mannermaa 2006, 137.) Nuorisovaltuustoissa nuorten olisi koettava olevansa itse demokratian toimijoita ja kyettävä kehittämään toimintaansa eteenpäin nuorten lähtökohdista käsin. Ongelmana aikuisten rakentamisessa kuulemis- ja vaikuttamismalleissa on usein se, että toiminta ei organisoidu toimijoiden ehdoilla (Kiili 2011). Vastaväitteenä voi esittää, että varsin harva nuori (tai aikuinenkaan) itseorganisoitu-

neena kykenee perustamaan kunnalliseen hallintoon vaikuttavaa toimintaryhmää, joka kykenisi vaikuttamaan oikea-aikaisesti kunnalliseen päätöksentekoon. Mitä nuoremmista osallistujista on kyse, sitä oikeutetumpia he ovat apuun ja tukeen.

Sitran Uusi demokratia -ohjelma nosti esille koulut ja oppilaitokset avainasemaan demokratian vaalimisessa. Kouluissa ja oppilaitoksissa demokratiakasvatuksen tulisi kannustaa osallistumaan yhteiskunnan kaikilla tasoilla ja myös globaalisti. Koulunkin oman toimintakulttuurin tulee olla osallistumiseen kannustava, avoin ja vaikuttamisen mahdollistava käytännön arjessa (Opetushallitus 2011, 9). Demokratiaa tulisi siis tehdä arjessa koko ajan eläen, näin tulkiten lähestytään kasvatusfilosofisella tasolla Deweyn "demokratia elämäntapana" -ajattelua (esim. Setälä 2003; myös Rokka 2011). Demokratiateoreetikoista Barber nostaa esille osallistuvan tai ”vahvan” demokratian liberaalin demokratiateorian kriitikiksi. Demokratia elämäntapana pohjautuu erityisesti aktiiviseen osallistumiseen laajasti ymmärrettyyn poliittiseen toimintaan, jolloin tärkeitä ovat erityisesti keskustelu ja kommunikointi. (Setälä 2003, 124–125). Aidon demokraattisen kansalaisen edellytys on kyky tarkastella yhteiskunnallisia asioita kriittisesti ja ymmärtää näiden kiistanalaisuus. Oppimisympäristöjä voi kehittää motivoiviksi ja avoimiksi, jolloin nuoret kykenevät tiedostamaan ympäristönsä yhteiskunnallisia ongelmia, etsimään vaikuttamisen kanavia ja samalla myös muokata nuorten asenteita yhteiskunnallista osallistumista kohtaan. (Eränpalo & Karhuvirta 2012.) Koulumaailmassa oppilaiden ja opiskelijoiden vastuualueita ja vaikuttamiskohteita ovat olleet opetussuunnitelma, koulun muu kehittäminen, kouluruokailu, koulun kerhotoiminta, teemapäivät ja -viikot sekä juhlien järjestäminen (Opetushallitus 2011, 38). Tähän listaa olisi saattanut olla aivan perusteltua lisätä vielä ainakin koulupäivän rytmittämisen (esim. välituntien pituus, loma-ajat) sekä taito- ja taideaineiden oppilastöiden aiheet – miksipä ei myös oppikirjat, opetusmateriaalit ja koulupihojen parantaminen.

Vaikka Sitran Uusi Demokratia -ohjelma yhteisöllisyyden hankekokonaisuudessa ei juurikaan korosta politiikkaa ja poliittisuutta, kuuluu tähän ”tekujen demokratiaan” ajatus kansalaisten poliittisen toiminnan muutoksesta ohi poliittisten puolueiden (Niinikoski & Välikangas 2012). Ruohonjuuritason liikehdintää ei aina ole Suomessa katsottu kovinkaan suopein silmin, vaan arvossa on ollut perinteinen yhdistys- ja puolueltoiminta. Nuorten omaehtoista toimintaa on varsin nopeasti arvioitu negatiivissävyyteiseksi aktivismiksi. (Niemi 2007, 10–13.) Opetushallituksen demokratiakasvatusselvityksen (2011) tulos vahvistaa aikaisempien tutkimusten tuloksia siitä, että nuorten tietopohja on vankka (IEA-civics Nuori Kansalainen 2001; Suoninen ym 2011), mutta tuloksena ei olekaan voimautunut ja valtautunut kansalainen, joka halukkaasti äänestäisi ja siten osallistuisi poliittisen agendan muodostamiseen (esim. Paakkunainen 2007) tai peräti suostuisi itse osallistumaan puolueiden toimintaan tai edes muuhun kansalaisjärjestötoimintaan (Myllyniemi, 2009). Yleisivistävässä koulutuksessa haasteena saattaisi olla juuri asenteisiin ja motivaatioonkin vaikuttaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 32). Demokratiakasvatusselvitys nostaa kasvatuksen tukena esille keskustelukulttuurin, erilaiset demokratiakasvatushankkeet ja -koulutuksen, oppilaiden mahdollisuuden vaikuttaa kouluyhteisössä ja koulujen yhteistyön yhteiskunnan eri tahojen kanssa (seurakunnat, kunnan eri hallintokunnat, järjestöt ja yritykset) (Opetushallitus 2011, 62–66).

Opetushallituksen demokratiakasvatusselvityksen kehittämissuhteet liittyvät erityisesti lasten osallistumiseen, koulun jokapäiväisiin käytänteisiin, mediakasvatukseen, lähidemokratiaan, oppilaskuntatoimintaan, yhteistyöhön eri tahojen kanssa ja lasten ja nuorten osallistamiseen kansalaisyhteiskunnassa käytävään keskusteluun (Opetushallitus 2011, 70–71). Koska yhteiskunnallisten aiheiden tai politiikan opettamisessa ei nähdä pulmia tai esteitä (Opetushallitus 2011, 60–61), niin mielenkiinto tuleekin suunnata sellaisiin teemoi-

hin, joilla voi kuvitella olevan vaikutusta lasten ja nuorten motivaation ja asenteiden kannalta. Kannustavaa ja avartavaa on myös Opetushallituksen tulkinta siitä, että yleensäkin yhteiskunnassa tulee lisätä avointa keskustelua aktiivisen kansalaisuuden teemoista (Opetushallitus 2011, 70).

Mielenkiinnolla odotetaan mitä avauksia uusi perusopetuksen tuntijako ja siihen liittyvät yhteiskuntaopin opetuksen aloittamisen varhentaminen tuo opetussuunnitelmaan. Ulottuuko keskustelu demokratiakäsityksen laajenemisesta yleissivistävään opetukseen ja koulun toimintakulttuuriin syvällisemmin? Kunnat opetuksen järjestäjinä ovat jo ainakin 1990-luvun lopulta tienneet haasteen aktiivisten ja osallistuvien kuntalaisten merkityksestä kunnan elinvoimalle (Kurikka 2003), jolloin kunnat olisivat voineet aktiivisella toiminnallaan jo aiemmin nostaa kysymykset demokratiasta ja aktiivisesta kansalaisesta oma-aloitteisesti esille ja tukea opettajien kuntakohtaisilla täydennyskoulutushankkeilla kouluyhteisön työtä. Keskustelu demokratiasta jatkuu vireänä tulevaisuudessakin.

Kirjallisuus

- Aitamurto, Tanja 2012. Joukkoistaminen demokratiassa: Poliittisen päätöksenteon uusi aika. Selvitys eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle. Huhtikuu 2012 [www-lähde]. < <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=jv11612085515473&cmd=download> > (Luettu 30.7.2012).
- Eriksson, Kai 2010. Yhteistuotanto poliittisena muotona. *Politiikka* 52 (2), 83–92.
- Eränpalo, Tommi & Karhuvirta, Tiina 2012. How to make a better World – A study of adolescent deliberations in a problem solving simulation. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.
- Herne, Kaisa & Setälä, Maija 2005. Deliberatiivisen demokratian ihanteet ja kokeilut. *Politiikka* 47 (3), 175–188.
- Hub Helsinki kotisivut [www-lähde]. < <http://helsinki.the-hub.net/public/about%20us.html> > (Luettu 16.3.2012).
- IEA-civics. Nuori kansalainen. Yhteiskunnallisen opetuksen kansainvälinen tutkimus 2001 [www-lähde]. < <http://ktl.jyu.fi/arkisto/civics/civics.htm> > (Luettu 2.4.2012).
- Kiili, Johanna 2011. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Kunnallisen lapsiparlamenttitoiminnan tarve, toteutus ja tavoitteet. Teoksessa Satka, Mirja, Alanen, Leena, Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.), *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Jyväskylä: Vastapaino, 167–204.
- Kurikka, Päivi 2003. Nuorten kuntakuva. Nuorten Suomi 2001 -tutkimuksia nro 6. Acta nro 158. Suomen Kuntaliitto.
- Mannermaa, Mika 2006. Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen uudessa viitekehyksessä. Tulevaisuusvaliokunta. Eduskunta.
- Myllyniemi, Sami 2009. Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Niemelä, Seppo 2007. Kansanvallan elvytys. Kiistakirjoitus demokratiapolitiikasta. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Niinikoski, Marja-Liisa & Välikangas, Liisa 2012. Uusi yhteisöllisyys muuttaa demokratiaa. Helsingin Sanomat. Vieraskynä-kirjoitus 24.2.2012 [www-lähde]. < <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Uusi+yhteis%C3%B6llisyys+muuttaa+demokratiaa/a1305556345835> > (Luettu 30.7.2012).
- Opetushallitus 2011. Demokratiakasvatusselvitys. Raportit ja selvitykset 2011:27. Helsinki:

Opetushallitus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Tulevaisuuden perusopetus – valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:6 [www-lähde]. < <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr06.pdf?lang=fi> > (Luettu 2.4.2012).

Paakkunainen, Kari 2007 (toim.). Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Palonen, Kari 2009. ”Demokratiapolitiikka” – demokratian epäpoliittisointia. Reunahuomautuksia oikeusministeriön keskusteluasiakirjaan ”Demokratiapolitiikan suuntaviivat”. *Politiikka* 51 (2), 146–150.

Rokka, Pekka 2011. Peruskoulun ja perusopetuksen vuosien 1985, 1994 ja 2004 opetus suunnitelmien perusteet poliittisen opetussuunnitelman teksteinä. Tampere: Tampere University Press.

Rosanvallon, Pierre 2008. Vastademokratia. *Politiikka epäluulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

Ruckenstein, Minna, Suikkanen, Johannes & Tamminen, Sakari 2011. Unohda innovointi. Keskity arvонуontiin. Ihmislähtöisen innovaatio toiminnan menestystarinoita eli kuinka uudenlaista arvoa synnytetään käytännössä. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra.

Ruuskanen, Petri 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT tutkimuksia 81. Helsinki.

Sitran kotisivut. Uusi demokratia [www-lähde]. < <http://www.sitra.fi/uusi-demokratia> > (Luettu 16.3.2012).

Setälä, Maija 2003. Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus.

Suoninen, Annika, Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari 2011. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset [www-lähde]. < http://ktl.jyu.fi/img/portal/19254/ICCS-RAPORTTI_VERKKOVERSIO.pdf > (Luettu 2.4.2012).

Uusi demokratia 2012. Yhteenveto foorumin tarinoista, viesteistä ja taustoista. Painotiedot puuttuvat.

Kuvalähde

<http://www.scribd.com/doc/85217864/Uusi-Demokratia-foorum-yhteenveto> (Luettu ja haettu 16.3.2012 klo 14.30).

Tiina Karhuvirta on Kerhokeskus – koulutyön tuki ry:n erityissuunnittelija vastualueenaan osallisuuskasvatus.